

язык. В связи с этим переводчику следует обращать особое внимание на подобные явления, работая с языком оригинального текста, и учитывать при переводе не только грамматические, но и непосредственно стилистические аспекты английского языка.

Литература

1. Арнольд, И. В. Стилистика современного английского языка (стилистика декодирования) / И. В. Арнольд. – 2-е изд. – Л.: Просвещение, 1981. – 296 с.
2. Словарь русского языка : в 4 т. / под ред. А. П. Евгеньевой. – 3-е изд. – М.: Русский язык, 1988.
3. Ларионова, Ю. А. Фразеологический словарь современного русского языка / Ю. А. Ларионова. – М.: Аделант, 2014. – 511 с.
4. Миоллер, В. К. Большой англо-русский словарь. – М.: Дом Славянской книги, 2009. – 960 с.
5. Нелюбин, Л. Л. Толковый переводоведческий словарь / Л. Л. Нелюбин. – М.: Флинта : Наука, 2006. – 320 с.
6. Филиппова, М. М. О роли двойного отрицания в английском языке / М. М. Филиппова // Язык, сознание, коммуникация : сб. статей / отв. ред. В. В. Красных, А. И. Изотова. – М.: МАКС Пресс, 2005. – С. 23–63.
7. Филиппова, М. М. Прагматические аспекты двойного и множественного отрицания в английском языке / М. М. Филиппова // Вестник Моск. Гос. лингв. ун-та. – 2008. – № 544. – С. 260–270.
9. Твен, М. Приключения Гекльберри Финна / М. Твен. – М.: Издательство “Э”, 2017. – 352 с.
10. Яковлева, М. А. Компенсация при передаче стилистически сниженных высказываний на разных уровнях текста : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20 / М. А. Яковлева. – М., 2008. – 130 с.
11. Cambridge International dictionary of idioms – Cambridge : University press, 2002. – 504 p.
12. Twain, M. The Adventures of Huckleberry Finn. – Lnd. : Penguin Books, 1994. – 288 p.

Аляксей Любчанка

СПЕЦЫФІКА ЎРАСАБЛЕННЯ ЭКЗІСТЭНЦЫЯЛЬнай ПРАБЛЕМАТЫКІ ў АПАВЯДАННІ В. БЫКАВА “СЦЯНА”

Васіль Уладзіславіч Быкаў – класік беларускай літаратуры, у творах якога па-мастакску аналізуюцца паводзіны чалавека ў складаных сітуацыях. Пісьменнік вельмі часта ўздывае пытанні, тыповыя для экзистэнцыяльнай філасофіі, таму многія лічаць яго галоўным экзистэнцыялістам беларускай літаратуры. Аповяданне “Сцяна” – адзін з позніх твораў В. Быкава, у якім аўтар закранае не традыцыйную для яго тэму вайны, а звяртаецца да праблем сучаснасці. Пісьменнік даследуе наступныя экзистэнцыяльныя праблемы: закінутасць, свабоду чалавека, цяжкасць экзистэнцыяльнага выбару, унутраныя змены чалавека і яго паводзіны ў памежнай сітуацыі.

“Сцяна” – аповяданне В. Быкава, якое сваёй алегарычнасцю нагадвае прытчу: тут няма разгорнутага падзейнага сюжэта, не акрэсліваюцца часавыя і прасторавыя каардынаты, галоўны герой пазбаўлены ўласнага імя, паўстае носьбітам пэўных ідэй і выказнікам аўтарскіх інтэнцый. Твор

насычаны сімволікай, прасякнуты экзістэнцыяльнай трывогай і болей безыменнага чалавека, што стаў ахвярай часу і палітычнай сістэмы, з якой ён не хацеў мірыцца. Як адзначае даследчыца творчасці Васіля Быкава Ю. Каламійцава, “праблема свабоды і адказнасці ва ўмовах таталітарнай сістэмы – асноўная тэма апавяданняў Быкава апошніх гадоў” [2, с. 75]. Герой твора не мае імя, бо ён з’яўляецца ўвасабленнем мільёнаў пакутнікаў, якіх пасадзілі ў турму па палітычных прычынах. Кожны такі чалавек трапляў ва ўмовы, дзе няма месца для індывідуальнасці асобы, дзе існаванне можна назваць жыццём толькі ўмоўна. У такіх абставінах кожнаму заставалася толькі спадзявацца, хоць спадзявацца, седзячы за тоўстымі мурамі, амаль не было на што.

“Сцяна была каменная, закапцелая, дужа старая, як і ўвесь гэты будынак-турма, што дастаўся дыктатару краіны ад ранейшага дыктатара, а таму – ад яшчэ ранейшых” [1, с. 44], – гэтымі словамі пачынаецца апавяданне, і пісьменнік адразу ўводзіць чытача ў атмасферу змрочнага часу, калі ўплыў звычайнага чалавека на сваё жыццё зводзіўся да мінімуму. Адчуваецца безвыходнасць становішча героя, бо жорсткі палітычны рэжым нікуды не знікае, дыктатар змяняе дыктатара, а ў гэтых умовах вязень не мае будучыні. Вязень трапіў у гэту турму нядаўна, але да гэтага некалькі гадоў паспеў правесці за кратамі. Змена месца зняволення ніяк не паўплывала на героя, на новым месцы ўсё было як звычайна. Ён не размяжоўваў дзён і месяцаў, паколькі ўсё злілося для яго ў адзін шэры пакутніцкі дзень. “Ён заўжды цікаўся сценамі, тым, якім з чаго яны зробленыя” [1, с. 45], – па гэтых словах аўтара можна здагадацца, што герой ніколі не губляў надзеі і ў іншых турмах спрабаваў знайсці слабае месца ў мурах. На новым месцы яму ўдалося гэта зрабіць. Надзея з новай сілай ахінула яго душу. Слова “надзея” з’яўляецца найбольш ужывальным у апавяданні, бо толькі на спадзяваннях і марях пра свабоду заснавана асноўная матывацыя галоўнага героя.

Тыповая для экзістэнцыяльнай філасофіі праблема адсутнасці ў чалавека свабоды выбару ўвасабляецца ў творы літаральна. Згодна з экзістэнцыялізмам, выбар ёсць заўсёды, але ва ўмовах галоўнага героя варыянты толькі два: чакаць смерці ці змагацца за жыццё і, магчыма, загінуць у гэтай барацьбе. Ю. Каламійцава заўважае важную асаблівасць праблемы выбару ў творах В. Быкава: “Выбарам з’яўляецца рашэнне *быць чалавекам ці перастаць існаваць*” [2, с. 73]. Герой выбірае першае, і барацьба за свабоду на доўгі час становіцца сэнсам яго жыцця. Гэта карэлюецца з яшчэ адной вызначальнай ідэяй філасофіі экзістэнцыялізму: чалавека можна лічыць сапраўднай асобай, пакуль ён усведамляе мэту жыцця. З гэтага пункта гледжання герой, знайшоўшы слабае месца ў куце сцяны, зноў пачаў жыць і глядзець у будучыню. Ён узгадваў сваю каханую, якой так і не паспеў сказаць галоўныя словы, і усё часцей думаў пра свабоду:

“Па той бок была зваблівая, недаступная для яго воля, пра якую ён не пакідаў марыць” [1, с. 47].

Герой адмаўляўся асацыяваць сябе з іншымі вязнямі, таму не хацеў чытаць надпісы на сцяне: “Навошта яму былі адзнакі чыйгосьці лёсу – яму хапала свайго: пакутнага, гаротнага і дужа няўдалага” [1, с. 46]. Ён верыў у сваю надзею, у свой адзіны шанец, што сведчыць пра сапраўдную трываласць яго асобы і жаданне змагацца да канца за ўласную свабоду. “Дажываць адмераны Богам і суддзямі тэрмін” [1, с. 48] – вось чаго яму сапраўды не хацелася. Па словах аўтара, вязень не быў моцна веруючым чалавекам, таму ён асабліва не спадзяваўся на дапамогу ад вышэйшых сіл. Ён усведамляў сваю экзістэнцыяльную закінутасць, разумеў, што павінен разлічваць толькі на сябе, хаця ў самы адказны момант перад уцёкамі перахрысціўся: “Мусіць, для надта вялікае мэты здатны ўсе сродкі – і д’яблавы, і Богавы” [1, с. 54]. Гэта можна патлумачыць хваляваннем перад адказнай справай, маральнай няўстойлівасцю, калі чалавек ужо не хапае веры ў свае сілы. Герой адчуваў, што загіне, калі ў яго не хопіць сілы на апошні рывок.

Са з’яўленнем у жыцці надзеі ўсю ўвагу вязень аддаваў вялікай справе: “Ён не лічыў дзеянне і не ведаў, колькі мінула іх, як ён улёг у сваю бясконцую працу” [1, с. 48]. Надзея “ўпарта і неадчэпна” валодала героем, але для дасягнення сваёй мэты ён гаварыў сабе пра вынікі неверагодную цярплівасць. Ён усведамляў выключнасць сваёй магчымасці выбараца на волю, таму “менавіта там і сышла дыпер усе ягоныя назапашаныя за гады воля і надзея” [1, с. 50]. Часам герою не хапала вытрымкі, бо хацелася выкараскацца як мага хутчэй. Пасля ўзнікнення мэты, узнікла і нецярплівасць, але ён наводзіў сябе разважліва і не спяшаўся. Герою прыйшлося вучыцца быць такім, якім ён стаў. Абставіны прымусілі яго развіць нетыповыя здольнасці: “Трудна было да таго прызвычаіцца, за-своіць тую натаропкасць, д’ябальскую вытрымку, зрабіць яе другой уласнай натурой” [1, с. 50]. Вязень мусіў старацца, бо без таго сышла б яго надзея, а разам з ёй – мэта ў без таго трагічным жыцці. Бескампраміснасць намераў героя сімвалічна пацвярджае наступная цытата, што сведчыць аб смеласці і ўпэўненасці героя ў сваіх дзеяннях: “Але і нара, мусіць, вяла кудысьці з муру” [1, с. 51]. Ён не бачыў перашкод і не думаў пра тое, што яго чакае за сцяной. Нічога страшнага, калі там нара пацукоў. Галоўнае – мець магчымасць стаць свабодным. Важнасць свабоды ён адчуваў вельмі глыбока: “Але дзеля волі на што не пойдзеш? Тое можна зразумець, толькі назаўжды страціўшы яе, волю” [1, с. 49].

“Ён па-ранейшаму не ведаў, што яго там чакае – воля ці, можа, новая турма” [1, с. 50], але ўсё ж дзейнічаў. Згодна з экзістэнцыялізмам, герой дзейнічаў без упэўненасці ў поспеху. Такая дзейнасць пераклікаецца з ідэямі філасофскага эсэ А. Камю “Міфа пра Сізіфа”. Быкаўскага героя ад

Сізіфа адрознівае важная асаблівасць: у першага ёсць маленькі шанец, тады як Сізіф дзейнічае абсалютна без надзеі. Ён знаходзіць сябе ў бунце супраць багоў, калі ўздымае камень на ўзгорак, хоць і ведае, што той праз імгненне скоціцца ўніз [3, с. 136]. Экзістэнцыяльны бунт вязня накіраваны супраць турмы, улады, несправядлівага лёсу, супраць сябра, які здрадзіў. Ён адчувае сябе жывым, калі займаецца сваёй працай. У канцы твора аказваецца, што праца сапраўды была бессэнсоўнай, хаця сам герой не ведаў пра гэта: “Нешта ўпарта замінала той яго радасці, можа, змрочная няпэўнасць наваколля – што тое было?” [1, с. 55]. Герой убачыў, што яго атачае яшчэ мноства муроў, праз якія ён ужо ніяк не зможа прайсці. Яго бунт замяніўся расчараваннем і прыняццем сваёй долі: “Надзея, што вяла яго гэтулькі часу, увачавідкі змарнела і раптам сканала” [1, с. 55]. Ён усведамляў, што не зможа дачакацца змены ўлады, што хутчэй сам загіне ад сухотаў у халоднай турме. Таму герой прымаў свой лёс з адчуваннем поўнага апусцашэння ўласных рэсурсаў. Ён зрабіў усё, што ад яго залежала, але гэтага аказалася недастаткова, бо часам абставіны і вялізарныя сцены мацнейшыя за бяспраўнага чалавека.

Вобраз-сімвал сцяны перадае безвыходнае становішча галоўнага героя: сцяна тоўстая, непраходная і халодная; са сцяной нельга дамовіцца; яна не пакідае надзеі слабым і можа зламаць нават моцных. Сцяна ломіць героя, калі той перамог яе, але перада ім паўстала мноства іншых сцен, прайсці якія было ўжо немагчыма. Невядома, што цяжэй: пабудаваць сцяну ці разбурыць яе. Безумоўна, сцяна сімвалізуе і ўладу, што пранікае ва ўсе сферы жыцця чалавека і лёгка можа знішчыць, замураваць яго назаўсёды. Красамоўныя вобразы шыбеніцы і пятлі, да якіх герой прыходзіць, выбраўшыся на волю, відавочна сімвалізуюць непазбежную смерць і безабароннасць чалавека перад сілай дзяржаўнай машыны.

В. Быкаў у апавяданні “Сцяна” паказаў, як раскрываецца чалавек у межнай сітуацыі, калі выбар толькі адзін: жыццё ці смерць. Пры сапраўднай неабходнасці асоба можа змяняць свае звычкі і даволі хутка прыладжвацца да ўсіх цяжкасцей жыцця. Галоўны герой, як дзейсная асоба, марыў пра тое, чаго не можа ацаніць пераважная большасць людзей, – быць свабодным маральна і фізічна. Яму неабходна было пастаянна знаходзіць у сабе сілы для змагання, а разам з тым быць уважлівым і акуратным, каб праца многіх месяцаў не сарвалася за адну секунду. Герой зрабіў усё, што мог, нават больш, але чалавек не заўсёды здольны валодаць пэўнай сітуацыяй. Асабліва ў час, калі асоба фактычна пазбаўлялася самастойнага экзістэнцыяльнага выбару. Праца героя аказалася бессэнсоўнай, але перадусім дала яму моцную надзею і сэнс існавання ў безвыходнай сітуацыі. Твор скончыўся трагічна: цяжкія намаганні не заўсёды адпаведна ўзнагароджваюцца.

Часам самую вялікую экзістэнцыяльную адказнасць чалавек нясе перад самім сабой. Герой В. Быкава востра адчуў гэта, прадзіраючыся праз сцяну. Яго цела ў нейкі момант больш не праходзіла далей, але ён разумеў, што ў такім становішчы яго чакае самае страшнае, таму раптам знайшоў у сабе сілы здзейсніць задуманае. Варыянтаў для адступлення ўжо не было. Сама ідэя дзеянняў з надзеяй, але без спадзявання на імгненны поспех вельмі добра стасуецца з устаноўкамі дзейнага чалавека ў экзістэнцыяльнай філасофіі. Экзістэнцыяльнае адчуванне закінутасці і адзіноты чалавека знайшло свае праявы ў разважаннях героя аб тым, што лепш было яму не нараджацца ці памерці ў барацьбе. Гэта сведчыць аб тым, што ён натуральна адчувае страх перад трагічным быццём, але ўсведамляе сваё безабароннае становішча, што і выклікае ў ім бунт, абуджаючы сілы для барацьбы.

Літаратура

1. Быкаў, В. Сцяна / В. Быкаў. – Мінск : Наша ніва, 1997. – 384 с.
2. Каламійцава, Ю. Праблема свабоды ў творчасці Васіля Быкава / Ю. Каламійцава // Філасофія і социальныя науки: навучны журнал. – 2009. – № 1/2. – С. 73–77.
3. Камю, А. Творчество и свобода: статьи, эссе, записи бытия / А. Камю. – М. : Радуга, 1990. – 608 с.

Алена Міхалевіч

КАНТЭКСТУАЛЬНАЯ НЕПАЎНАТА ЯК АСАБЛІВАСЦЬ РАМАНА ІВАНА ШАМЯКІНА “ЗЕНІТ”

На розных этапах развіцця мова беларускай мастацкай літаратуры вызначалася актыўным узасматрэбаваннем, з аднаго боку, з нарматыўна ўсвядомленай літаратурнай мовай, а з другога – з вуснымі гаворкамі. Таму ў мастацкіх творах усіх жанраў побач з кніжнымі адзінкамі заканамерна ўжываюцца моўна-выяўленчыя сродкі размоўнага стылю. Адна з прычын гэтага заключаецца ў тым, што таксама ў ідэйна-тэматычнай накіраванасці беларускай мастацкай літаратуры: даволі вялікая колькасць твораў, і перш за ўсё праяўленых, прысвечана паказу гістарычнага мінулага і актуальных праблем беларускага народа, што аб’ектыўна патрабавала ад пісьменнікаў ствараць ілюзію поўнай рэчаіснасці, рэальнага жыцця, народных характараў і быту.

Варта адзначыць, што свядомае, мэтанакіраванае выкарыстанне гутарковых адзінак на ўсіх узроўнях (лексічным, фанетычным, марфалагічным, словаўтваральным і сінтаксічным, аднак часцей за ўсё на апошнім) матывуецца мастацкімі задачамі пісьменнікаў: элементы размоўнага стылю перадаюць у тэксце (кантэксце) разнастайныя стылістычныя і эмацыянальна-экспрэсіўныя адценні і становяцца адзнакай індывідуальнага аўтарскага стылю. Прычым гутарковымі з’яўляюцца моўныя адзінкі (літаратурныя і нелітаратурныя), якія “...выдзяляюцца стылістычна пад уплывам пэўных умоў, такіх, як непадрыхтаванасць, нязмушанасць акта